

KRŠĆANSTVO I SPORT

Dario NOVAK
Kineziološki fakultet, Zagreb

UDK: 796:26
Pregledni rad

Primljeno: 28. 1. 2008.

Kršćanstvo na temelju svojih izvora, Biblije i tradicije pokušava uspostaviti ravnotežu između ovozemaljskog i transcendentalnog. Često se predbacuje kršćanstvu da naglašavajući onostrano zaboravlja na ovozemaljsko, pa bi se činilo da su kršćanstvo i sport dva nespojiva pojma. Međutim, njihov pozitivni odnos raspoznaje se već u Starom zavjetu i nastavlja se kroz Novi zavjet, a kasnije u tradiciji kod Otaca. Riječ je o podacima koji se nalaze u Bibliji i tradiciji te u drugim crkvenim izvorima. U Starom zavjetu govori se o povijesti sporta kod Izabranog naroda, pa se to može povezati s kršćanstvom, jer su biblijski spisi Starog zavjeta svete knjige i Židova i kršćana. U Novom se zavjetu kroz apostolska pisma pronalaze brojni starogrčki sportski izrazi, a za spominjanje sporta u Novom zavjetu zaslužan je apostol Pavao, koji je pisac većine poslanica u kojima se mogu pronaći navodi o sportu. Kroz sportsku terminologiju daju se upute o vjeri u Boga te se govori o kršćanskim vrednotama. Takav stav prve Crkve pridonosi tomu da će i kasniji dokumenti na sličan način tretirati ovu problematiku, pa se stoga kroz crkvene dokumente i kroz učenja papa u posebnim prigodama može raspoznati međuodnos kršćanstva i sporta.

Ključne riječi: povijest, sport, kršćanstvo, Biblija, dokumenti Vatikanskoga koncila

✉ Dario Novak, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Horvaćanski zavoj 15, 10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: dario.novak@kif.hr

Ciljevi ovog rada jesu: (a) pokušati opisati religiju i sport; (b) ponuditi logički temelj odnosa između religije i ponašanja povezanog sa zdravljem; (c) predstaviti i odrediti stavove kršćanstva prema njegovim uvjerenjima i djelovanju s obzirom na sport i tjelovježbu; (d) iznijeti povijesni pregled odnosa kršćanstva i sporta te stavova prema njemu.

DEFINIRANJE RELIGIJE I SPORTA

Religija je jedan između drugih dijelnih (parcijalnih) sustava društva čija je glavna funkcija prevoditi neodredivu (neodređenu) u odredivu (određenu) složenost (Luhmann, u Markešić, 1998.). Iz navedene definicije vidi se kako se religija definira funkcionalno, distancirajući se na taj način od već ustaljenih i poznatih definicija i shvaćanja religije (Markešić, 1998.). Religije su prožete međusobno zavisnim odlikama, kao što su prepoznatljivost širom svijeta, vjerovanje u neko iznadljudsko ili prirodno biće, odnosno entitet, razlikovanje svetog i profanog (ljudskog), ritualno i ceremonijalno ponašanje, kodificirana moralnost, etos i socijalne strukture (Levin i Vanderpool, 1987.). Postoji tipografija religije, i to takva da se religiju može klasificirati kao sakramentalnu (npr. tradicionalno katoličanstvo), koja naglašava ritual, proročku (npr. židovstvo), koja naglašava vjerovanje, ili mističnu (npr. budizam), koja naglašava iskustvo (Levin i Vanderpool, 1987.).

Kao dodatak razumijevanju onoga što je religija, oni koji se bave tom problematikom moraju se snalaziti u preobilju termina (najvažniji među njima: vjerska pripadnost, vjersko sudjelovanje, religioznost i duhovnost), koje je same po sebi teško pojedinačno definirati i tako spriječiti standardne radne definicije. Pripadnost određenoj religiji odnosi se na sudjelovanje u vjerskoj praksi i može se nadalje kategorizirati po podgrupi, denominaciji ili grani; sudjelovanje u vjerskoj praksi odnosi se na vanjsko (npr. dolazak na mjesto štovanja) ili unutrašnje/osobno (npr. meditacija), iskazivanje nečije vjerske pripadnosti ili obveze, a religioznost se odnosi na ponašajne dimenzije vjerske grupe, npr. vjerovanje u Boga, ortodoksnost i vjera (Jarvis i Northcott, 1987.). Naposljetku, Mathews i Clark (1998.) razlikuju duhovnost i religiju, tvrdeći da je duhovnost aktivan proces kojim se traži značenje i povezanost s Bogom te postoji odijeljeno od religije. Nalazi se u pojedincu, jer i pojedinac može biti religiozan i duhovan, religiozan, ali ne i duhovan, te obrnuto.

Kao i religija, u suvremenom društvu sport postaje predmetom interesa raznih profila znanstvenika. Sport je jedna od temeljnih društvenih institucija, neodvojiv od strukture društva i institucija obitelji, gospodarstva, medija, politike, obrazovanja i religije, kao i sastavni dio svakodnevnoga života ljudi širom svijeta (Perasović i Bartoluci, 2007.). No kako se razumijeva sport? Je li svejedno o kojem se tipu sporta radi? Ne razumijeva li se pod sportom svaka tjelesna aktivnost, što samo po sebi ne mora biti sport?

Budući da koncept sporta nije jednoznačan i da nema jednostavne definicije, stručnjaci se uglavnom slažu da se trebamo pitati koje su aktivnosti i zašto definirane kao sport u od-

ređenom društvu. Prema jednoj od definicija, sport je institucionalizirana natjecateljska aktivnost jer se temelji na standardiziranim, unaprijed određenim pravilima, a uključuje snažno tjelesno naprezanje ili upotrebu relativno kompleksnih tjelesnih vještina u kojem je sudjelovanje motivirano kombinacijom osobnog zadovoljstva i vanjskih nagrada (Coakley, 2007.).

UTJECAJ VJERE NA PONAŠANJE VEZANO UZ ZDRAVLJE

Religijska doktrina može pozitivno utjecati na zdravlje na četiri općenita načina, i to tako da propiše zdrav način života, zabrani ponašanje štetno za zdravlje, cijeni vjersku zajednicu i njeguje blagotvorni utjecaj prema sebi samoj (Jarvis i Northcott, 1987.). Da bi se potkrijepila važnost problematike odnosa vjere i zdravlja, valja spomenuti simpozij koji je održan 2005. godine u Zagrebu na temu "Vjera i zdravlje", gdje se je izravno i neizravno doticalo teme odnosa vjere i zdravlja. Općenito religije podupiru stvaranje zajednica čiji članovi kolektivno prakticiraju zdrav način života te usađuju osjećaje vlastite vrijednosti kojima prenose stavove i ponašanje koji teže zdravlju. Na primjer, adventisti sedmi dan u tjednu propisuju apstinenciju od alkohola, duhana i kofeniziranih pića te potiču svakodnevno vježbanje. S druge strane, načela neke religije mogu i ograničiti zdrav način življenja ne potičući takvo ponašanje, izričito odvrćući od njega ili stavljajući na prvo mjesto druge vrijednosti koje odvlače od zdrava načina života. Na primjer, ortodoksne židovke i muslimanke moraju posebno paziti na etičnost vezanu uz odijevanje ili kontakte s osobama drugoga spola tijekom vježbanja izvan kuće. Hodžić (2005.), razmatrajući odnos vjere i mentalnoga zdravlja, govori o utjecaju vjere, religije i duhovnosti na cjelokupan život. Autor analizira čimbenike koji na neki način uvjetuju mentalno zdravlje, kao što su: genetsko nasljeđe, razvojni čimbenici, naš misaoni svijet, stresna i traumatska iskustva i način kako reagiramo na njih. Pokazalo se da vjera pridonosi očuvanju mentalnoga zdravlja, međuljudskih odnosa kao i stvaranju čvrstih temelja koji će moći odoljeti svim životnim poteškoćama i problemima.

Anketa provedena u Velikoj Britaniji na uzorku dvanaestogodišnje djece podrijetlom iz Bangladeša (muslimani) pokazala je da ta djeca znakovito manje sudjeluju u izvanškolskim aktivnostima nego britanska djeca iste dobi. Općenito manje vježbaju i u odnosu na djecu drugih narodnosti koja žive u centru grada (Rogers i sur., 1997.). Bangladeške djevojčice iznijele su razloge nevježbanja povezane s religijom zbog neodobranja obitelji i neskromnošću bavljenja tjelovježbom. Dječaci su iznosili kao razlog obiteljsku zabrinutost zbog etni-

čkoga nasilja. U mnogo većem longitudinalnom istraživanju koje je trajalo punih 29 godina na uzorku od 2766 ispitanika dobiveni rezultati pokazuju da je tjedno prakticiranje religijske prakse povezano s prihvaćanjem i redovitim provođenjem česte fizičke aktivnosti kod oba spola (Strawbridge i sur., 2001.). Naposljetku, na uzorku od 112 odraslih ženskih protestantkinja, Hixson i sur. (1998.) osvijetlili su radikalni odmak od teorije kada su otkrili da elementi religioznosti, a ne posredne varijable povezane sa zdravljem, jače i izravnije utječu na smanjenje dijastoličkoga krvnog tlaka. Sabrani, rezultati ovih studija donose temelj za povezivanje religije i fizičke aktivnosti.

ŽIDOVSTVO I SPORT

Osnovne značajke odnosa duha i tijela posredovanoga vježbanjem i ostalim sportskim aktivnostima u kršćanstvu promatraju se kroz povijest sporta u Izraelu, jer se kršćanstvo nastavlja na židovstvo. Soreq je (1981.) iznio ljestvicu od osam točaka za razumijevanje mjesta fizičke kulture unutar židovstva. Prvo, Talmud (židovska zbirka zakona, propisa i tumačenja Tore) iznosi mnoge reference vezane uz fizičku kulturu, što je potpomoglo da židovi pretoče ta učenja u svoj način života. Drugo, židovi su često služili kao prevoditelji na vladajućim dvorovima i tako bili izloženi klasičnoj gimnastici koja se ondje redovito provodila. Treće, mnogi su židovi radili kao liječnici, pa su im tako bili poznati većinski stavovi prema fizičkoj aktivnosti i vježbanju. Četvrto, ratne vještine i sportske aktivnosti ukorijenile su se kod židova viših klasa koji su često služili u vojskama svojih domaćina. Peto, helenizacijom Palestine došlo je do izloženosti helenskom i romanskom prakticiranju sporta i tjelovježbe, što je pridonijelo tomu da židovi usvoje sportske vrednote i njihovu kulturu. Šesto, stalni progoni židova potaknuli su na učenje samoobrane kao borilačke vještine. Sedmo, živeći u getima, židovima je fizička aktivnost često bila izlaz iz svakodnevnih briga. Osmo, razvoj poezije i dramske umjetnosti u židovstvu utro je put povećanom interesu za gimnastiku i ples. Simri (1972.) bilježi da su dokazi o židovskoj fizičkoj kulturi indirektni i razbacani. Židovi su u biblijsko doba bili nomadi, a po zanimanju zemljoradnici, pastiri i ratnici, pa se može zaključiti da su time stekli kvantitetu i kvalitetu fizičke aktivnosti koja im je omogućila takav način života. Simri iznosi dijelove koji otkrivaju važnost trčanja u vojne i komunikacijske svrhe te plesa kao nacionalnog izričaja radosti, privrženosti, rituala i pobjede.

Talmud je prepun izravnih referenci koje se odnose na fizičku aktivnost i vježbanje. Mnogi su rabini isticali svoje mišljenje o grupi različitih *she'elota* (pitanja o židovskom zakonu) povezanih s fizičkom kulturom. Njihovi odgovori, na-

zvani *responsa*, često su kontradiktorni, ali dopuštaju uvid ne toliko u razinu i vrstu fizičke aktivnosti kod židova toga doba koliko u stavove prema njoj. Općenito, talmudski učenjaci podržavali su vježbanje zbog njegove uloge u održavanju propisa namijenjenih brizi o tijelu (*Sh'mirat haguf*; Solomon, 1973.). U pojedinim dijelovima, poglavljima i stihovima (Kurtz, 1975.; Rosner i Weg, 1989.; Simri, 1972.) mogu se naći i navodi o sportu i tjelovježbi.

1. Rabin Yochanan zagovarao je ravnotežu između sjedenja, stajanja i hodanja te je savjetovao da se jedna trećina dana provede hodajući (Ketubot 111a, u Kahan, 2002.), a jedan prosječan čovjek mogao je prehodati navodno 27 milja u pola dana (Pesachim 93b, u Kahan, 2002.). Hodanje na šabat dopušteno je i poželjno (Tosefta Shabbat 17:16, u Kahan, 2002.), čak i duge šetnje prirodom (Sanhedrin 109:1, u Kahan, 2002.).

2. Igre s loptom bile su popularne aktivnosti tijekom stoljeća (Kelim 28:1, u Kahan, 2002.) i postoje reference u odnosu na izgled i konstrukciju lopte (Sanhedrin 68a, u Kahan, 2002.) i na sve igre koje sličie današnjem rukometu (Sanhedrin 77b, u Kahan, 2002.), odbojci (Tosefta Shabbat 10:11, u Kahan, 2002.) i polu (Kelim 23:1, u Kahan, 2002.). Mnogi se navodi odnose na igranje rukometa prilikom šabata i blagdana (Tosafot, Betzah 12a, u Kahan, 2002.), iako su neki vjerovali da je lopotanje na šabat svetogrđe te da zavrjeđuje božansku kaznu (Yerushalmi Taanit 4:5, u Kahan, 2002.). Legenda kaže da je grad Tur Simon bio uništen jer su se muškarci loptali na šabat (Yerushalmi Taanit 4:8, u Kahan, 2002.). Podvojenost prema lopotanju na šabat vuče korijen iz toga što ono potencijalno uzrokuje rad čovjeka – tehnički definirano – na jedan od tri načina: (a) bacanje lopte s privatnog na javno zemljište ili obrnuto, (b) oštećivanje lopte toliko da je potreban popravak ili (c) igranje s loptom tako da je izdubljena rupa u tlu zbog odbijanja lopte od tla (Postal i sur., 1955.)

Sljedeća povijesna rasprava o fizičkoj aktivnosti i vježbanju pronađena je u djelu rabina Mosesa ben Maimona, poznatijeg kao Maimonides. Liječnik rabin koji je služio egipatskom kalifu u 12. stoljeću raspravlja o fizičkoj aktivnosti u četiri svoja teksta o medicini. Za razliku od štovatelja Talmuda, sljedbenici Maimonidesa, njegovi kolege i učenici školovani u suvremenoj medicinskoj znanosti, potvrđuju važnost tjelesnoga vježbanja. Maimonides čvrsto vjeruje u važnost i dobrobit tjelovježbe: on identificira tjelovježbu kao čimbenik u zadržavanju zdravlja te strogo razdvaja vježbu od naprezanja. Maimonides je donio neke od prvih smjernica za vježbanje i identificirao specifične rezultate vježbi:

– vježba podiže tjelesnu temperaturu, tjera toksine iz organizma, smanjuje rizik od gojaznosti te povećava snagu i izdržljivost

– optimalna vježba uključuje pokrete cijeloga tijela te se mora izvoditi prije jela, poželjno je ujutro nakon šetnje, te uključuje vrijeme zagrijavanja i hlađenja (Rosenberg, 1982.; Rosner i Weg, 1989.).

Maimonides je prije svega bio religiozno vezan u svojoj preporuci za vježbanje:

– zbog njezine terapijske vrijednosti, u odsutnosti neposredne opasnosti za život, smatra da je vježbanje na šabat kršenjem zakonika

– cijeni dualizam tijela i uma te gleda na vježbu kao na sredstvo za očuvanje i upoznavanje samoga sebe prilikom uspostavljanja odnosa s Bogom (Rosenberg, 1982.; Rosner i Weg, 1989.).

Različiti *responsa* (odgovori) o sportu i tjelovježbi pojavili su se tijekom 750-godišnje praznine između Maimonidesa i razmišljanja rabina 20. stoljeća. Moses Provencalo, talijanski rabin iz 16. stoljeća, odlučio je da je dopušteno igrati tenis na šabat u slučaju da je teren za tenis unajmljen na više dana, a ne samo na šabat. Reketi se nisu upotrebljavali, a klađenje je bilo rijetko (Simri, 1973.). Zanimljivo je da njegov unuk, rabin Eliezer, zabranjuje igranje tenisa na šabat. Joseph Karo iz Safeda (Izrael) napisao je (Kahan, 2002.) 1560-ih godina Shulchan Aruch, kompendij u četiri dijela, koji i danas služi kao pravni izvor u modernom židovstvu. U prvom dijelu, nazvanom *Orach Chayim* (Način života), postoje mnoge zakonske presude o izvođenju fizičke aktivnosti na šabat. Osobito, osoba ne bi smjela trčati ili hodati dugim koracima, jer su žurba i trčanje karakteristični za ponašanje tijekom tjedna, no šetnje su dopuštene i osoba smije trčati kako bi ispunila zapovijed ili kako bi učinila nešto u čemu će uživati (301:1-3). Plivanje je općenito zabranjeno na šabat, no dopušta se ako se pliva u privatnom, vlastitom bazenu (339:2). Osoba ne smije vježbati do razine znojenja i slabosti (328:42), no mladi ljudi smiju skakati i trčati na šabat (301:2) i smiju se loptati u javnosti (581:1).

Posljednji rabinski autoritet koji je odlučivao o vježbanju bio je rabin Abraham Kook, prvi glavni rabin Izraela koji je objavio *Orot* (Svjetla) 1920. godine. U 34. poglavlju toga klasičnog, ali vrlo apstraktnog, kompendija bavi se fizičkim vježbanjem. Kookovi kolege odrekli su se ovoga poglavlja jer su ga proglasili blasfemijom. Prijevod *Orota* s komentarima (Kook i Naor, 1993.) donosi pristupačan tekst za skupljanje vjerovanja u tjelesno vježbanje koje Kook temelji na cionizmu, unificiranju duhovnoga i fizičkoga realma, židovima svih tradicija, mesijanizmu i posvećenju Tore. On posebno naglašava apstraktni izraz i mjeru snage:

"Baš kao tijelo i duša, mišić i mozak, *nefesh* (tjelesna duša) i *ruah* (bestjelesni duh) neodvojivi su aspekti pojedinoga

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 287-308

NOVAK, D.:
KRŠĆANSTVO I SPORT

ljudskog bića, tako su i sportaši i asketi, radnici cioniti i učeni jeruzalemiti integralni dijelovi organskoga nacionalnog jedinstva" (Kook i Naor, 1993., 47).

"Fizičko vježbanje sadrži iskru svetosti. No dio naše omladine okružuje ju nečistoćom. Mi moramo otkriti svetu iskru u vježbi – tada će sva prateća nečistoća nestati, jer su nečistoća i svetost međusobno isključivi i ne mogu postojati zajedno" (Kook i Naor, 1993., 232).

KRŠĆANSTVO I PONAŠANJE POVEZANO SA SPORTOM

Kršćanstvo je religija u čijem središtu stoji Isus, dakle individuum, koji u svojoj individualnosti reprezentira samoga Boga i "jest" Bog (Šestak, 2000.). Povijesno kulturološka dimenzija i uloga sporta u kršćanskoj civilizaciji može se uočiti i pratiti već na razini temeljnih religijskih dokumenata, na prvome mjestu Biblije. U njoj se, doduše, nigdje ne spominje riječ sport, nego samo njegova strukturalna označica *igra*. Biblija na svojim prvim stranicama govori o stvaranju svijeta. Vrhunac toga stvaranja jest čovjek, slika Božja. Tu dolazi do izražaja čovjek kao stvorenje što ga Biblija spominje u Knjizi Postanka 1,26: "Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična ...". Odatle kršćanstvo temelji spoznaju da je čovjek različit od svih drugih stvorenja i stvorova i da u sebi posjeduje nešto božansko, a u isto vrijeme otvoren je prema svojem Stvoritelju.

Nerijetko se u kontekstu ozbiljno shvaćenoga kršćanstva pojavljivalo obezvređivanje igre, koja se, primjerice, tumačila u perspektivi poganskih zabava (Tertulijan) ili pak kao bijeg od dosade (Pascal) (Kovač, 2007.). Primjerice, ples u ranoj Crkvi nikada nije imao kultnu ulogu, jer su u njemu kršćani pre više gledali izraz poganske pobožnosti (Quasten, u Kovač, 2007.).

No proučavajući Stari zavjet, može se uočiti kako se sport spominje popratno uz život i kult. Budući da je Stari zavjet skup knjiga nastalih kao religiozno kulturološka baština židovskoga naroda za koje oni tvrde da imaju božanski izvor, u njima se može zamijetiti povijest sporta u Izraelu prije Krista. Ta povijest Izraela u vremenu prije Krista broji se u tisućama godina, a čuvana je u tradiciji i spisima te je označila život i vjeru toga naroda. U zapisima koji govore o sportu dominira spominjanje plesa, koji je uglavnom vezan uz proslave u čast Boga Jahve. Spominje se već na samom početku Biblije, u Knjizi Izlaska 15, 20, gdje je opisan ples u kojem Mojsijeva sestra Mirjam s bubnjem u ruci započinje ples i pjesmu, u čemu joj se pridružuju i ostale Izraelke s bubnjevima u rukama, plešući i pjevajući. One su s cijelim Izraelom slavile Jahvu, koji im je, u 14. st. prije Krista, otvorio Crveno more kako bi pobjegli egipatskoj vojsci.

U tom se narodu puno plesalo u raznim prigodama, ali se najviše ples spominje u doba kralja Davida, za kojega se navodi da je i sam plesao, točnije, *igrao* zajedno s cijelim Izraelom (1 Ljet 15,28-29). O plesu i igri postoji mnogo navoda u psalmima: "I pjevat ću igrajući kolo..." (Ps 87,1). Tu je naveden hebrejski glagol *mahol*, koji označuje plesanje u grupi. Takvi isti ili slični navodi mogu se naći u *Psalmima* 30,12, 150,4, 68,26, 149,3, 87,6. U tim *Psalmima* rabi se i glagol *hul*, koji znači "okretati se u krug" ili "plesati". Igranje je pripisano i samom Bogu Stvoritelju kad ga se u Mudrim izrekama naziva *Mudrost* koja se nastanila u Izraelu: "Bila sam kraj njega, kao graditeljica, bila u radosti iz dana u dan, igrajući pred njim sve vrijeme po tlu njegove zemlje, i moja su radost djeca čovječja" (Izr 8,30-31). Za igru oba se puta u hebrejskom tekstu rabi glagol *sahaq*, koji se može prevesti kao "igrati", "razveseljavati igranjem", "pridonositi dobrom raspoloženju i kondiciji". Za razliku od poganskih mitova o bogovima koji su se pri stvaranju mučili i o čovjeku koji se muči na svom poslu, božanska *Mudrost* stvara svijet radosno, umjetnički i lagano, uz igru. Prijevod "igranjem po tlu zemlje" može se na temelju hebrejskog izvornika razumjeti i kao: "Igrala sam se zemaljskim tlom", što bi značilo da je Zemlja objekt njezina igranja, a ne mjesto (Zovkić, 1988.). To bi moglo značiti da je Bog stvorio zemlju radi užitka i radosti, da bi se zajedno s čovjekom u življenju igrao. Zato, kada bi neki čovjek živio pravedno i dobro, on bi igrao pred Bogom i slavio svoga Stvoritelja svime što jest, što ima i što čini.

Biblija riječ *igra* rabi u svojem tekstu posebno kada govori o djeci: "Jišmael se igra s Izakom" (Post 21,9). Kod proroka Zaharije može se pronaći "da će se u vrijeme spasenja gradski trgovci ispuniti dječacima i djevojčicama koji će se igrati na njegovim trgovima" (Zah 8,5). Tako se još mogu pronaći riječi o igri kod Izaije, Joba i u Tužaljka. Sportovi koji se u Starom zavjetu još navode jesu *sport s loptom* i plivanje. Takvi navodi sportova spominju se u 7. st. prije Krista i nalaze se u Knjizi proroka Izaije 22,18 i 25,11. Po tim se zapisima može naslutiti da su Izraelci poznavali te sportove, a možda su se njima i bavili.

Misao "mens sana in corpore sano", tj. *zdrav duh u zdravu tijelu*, formulirao je rimski pjesnik iz prvog stoljeća naše ere (živio je od 58. do 138. godine), Juvenal iz Akvina (Satire X, 356). Njegova je misao bila da čovjek koji je uistinu mudar ništa drugo od neba ne moli nego da ima zdrav duh u zdravu tijelu. Izvađena iz konteksta, ta je izjava s vremenom postala maksima europske civilizacije, pretežno tumačena tako da se zdravlje tijela naglašava kao preduvjet za zdravlje duha (Ladan i sur., 1988.). Sigurno je da su te dvije čovjekove sastavnice međusobno uvjetovane i da zdrav duh neminovno uzrokuje i zdravlje tijela.

Za navođenje sporta u Novom zavjetu zaslužan je apostol Pavao, koji je pisac većine poslanica. U poslanicama u kojima se obraća kršćanima u raznim gradovima izlaže im, kroz sport i sportski rječnik, upute o vjeri u Boga i u kršćanske životne principe. Ti navodi mogu se pronaći u poslanicama (pismima) Filipljanima (Fil 3,14), Galaćanima (Gal 5,7), Korinćanima (1 Kor 9, 24-26) i mladom kršćaninu Timoteju te u Poslanici Hebrejima (Heb 12,1). Pavao u svim tim tekstovima spominje trčanje kao disciplinu koju uspoređuje s kršćanskim življenjem. U staroj Grčkoj bilo je više disciplina u trčanju, a to je ujedno bila i prva izmišljena disciplina u kojoj su se natjecatelji natjecali, kako navodi Pauzanija u svom djelu *Vodič po Heladi*, pa su tako neke od tih trkačkih disciplina bile: utrka sa zapaljenom bakljom koja se ne bi smjela ugasi jer inače, ako bi trkač i došao prvi u cilj, a baklja bi mu se ugasila, ne bi bio pobjednik on nego onaj prvi iza njega komu bi gorjela baklja; utrka na "jednoj dužini stadija", utrka u dvostrukom trčanju (u ovoj utrci natjecatelj bi pretrčao stadion, okrenuo se i opet trčao do startnoga mjesta); utrka sa štitom na kraju natjecanja (trčanje hoplita) i utrka mazgi. Na kraju staze jahači bi sjahali s njih i trčali skupa s mazgama, držeći im uzde, da bi kasnije mazge zamijenili konjima (Pauzanija, 1989.). U to vrijeme utrkivale su se i žene, tako da je i njima bio blizak Pavlov sportski rječnik. "Natjecanje se sastoji od utrke djevojaka. One nisu iste dobi. Prvo trče najmlađe, zatim poslije njih nešto starije, a na kraju trče najstarije od djevojaka" (Pauzanija, 1989.). Grčka kultura, pa tako i njezine igre, imale su velik utjecaj na sportska natjecanja koja su se odvijala u područjima i gradovima kojima se Pavao obraća u poslanicama. Za Poslanicu Korinćanima nije nimalo čudno što se Pavao služi sportskim izrazima da bi kršćane s toga područja na nešto potaknuo. Sportska su se natjecanja već odavno održavala na tim prostorima, pa je izjava poput ove tim kršćanima sasvim jasna: "Ne znate li da u trkalištu svi trkači trče, ali samo jedan dobiva nagradu! Tako trčite da je odnesete! Svaki se natjecatelj uzdržava u svim stvarima. Oni da dobiju raspadljiv vijenac, a mi neraspadljivi. Ja stoga tako trčim, ne kao u nepouzdanu" (1 Kor 9,24-26a). Pavao doista upotrebljava starogrčke sportske izraze. Sveti Pavao govori u 1. poslanici Korinćanima 9, 25,27: "Ja krotim svoje tijelo i zarobljavam...". To se prije svega odnosi na cijelu osobu, a ne na samo tijelo. Za njega je glavno usmjerenje usmjeriti osobu prema "neraspadljivom vijencu" kao nagradi koja je najvažnija u životu svakoga sportaša i svakoga čovjeka.

U Bibliji stoji da je čovjek tjelesno biće i može se igrati, kako bi razvijao darove koje mu je Bog povjerio. Kroz igru čovjek razvija otvorenost prema drugima, ali mu je sportska igra samo "sredstvo za životnu igru pred Gospodinom". A sv.

Pavao sportašima poručuje: "Dobar sam boj bio, trku završio, vjeru sačuvao" (2 Tim 4, 7-8).

Razmišljati pavlovski o sportu znači shvatiti da je igra slobodan način društvenog ophođenja u kojem se ostvaruje ljudska osoba. Iz svoga gledanja na čovjeka Biblija daje sportu smisao i dubinu u službi čovjeka. Sve što postoji treba služiti čovjeku, a ne da čovjek služi stvarima. Prema evanđeljima bilo bi da sport služi čovjeku, a ne čovjek sportu. Sport nikako ne smije biti cilj, nego sredstvo po kojemu se može bolje ostvariti. Ipak, u sportu valja shvatiti da je sve to u službi bolje izgradnje i nadgradnje ljudske osobnosti. Smisao svih natjecanja jest biti pobjednik i to je najviši cilj u sportu. Čovjek u sportu ima svoje dostojanstvo, a isto tako on se u sportu oslanja i na drugoga, jer da nema drugoga, ne bi se imao s kim natjecati. Sport i Biblija dodiruju ono bitno, a to je čovjekovo biće.

U doba Pavlova propovijedanja na Korintskoj prevlaci održavale su se *istmijske* igre (*ta Isthmia* – jedne od helenskih natjecateljskih igara), a pobjednici bi bili ovjenčani vijencem napravljenim od lovora ili divlje masline. Pismo kaže da je Pavao u Korintu boravio osamnaest mjeseci, pa je vrlo vjerojatno prilikom tih igara boravio u gradu. Sam Pavao rodom je iz grada Tarza, u kojem su se nalazila sportska borilišta i gimnazij u kojima su mladići vježbali za razne sportske aktivnosti. Iz Pisma se raspoznaje da je govorio i grčki, premda je bio Izraelac s rimskim državljanstvom, što govori da je bio vrlo učen čovjek onoga vremena (završio je škole kod poznatog profesora Gamaliela, Dj, 22,3). Bio je vrlo širokih pogleda i živio je u, za ono vrijeme, civilizacijski naprednom okruženju. Pavao je kao revan kršćanin najzaslužnija osoba za širenje kršćanstva u prvom stoljeću poslije Krista. Njegovo područje djelovanja bila je cijela Mala Azija, naravno, grčki gradovi i grad Rim, kolijevke europske civilizacije. On se nije samo trudio širiti Radosnu vijest na sav ostali poganski svijet nego je one koji su prihvatili tu poruku i dalje utvrđivao u vjeri. U Prvoj poslanici Timoteju Pavao mu daje upute kolika je korist od tjelovježbe, a kolika od pobožnosti. Timotej je bio sin obraćene Židovke na kršćanstvo i oca Grka, živio je u malom gradiću Listri, u Maloj Aziji. Kako mu i u drugoj poslanici Pavao razjašnjava neke vjerske principe kroz principe koji također vrijede i u sportu, iz toga bi se lako moglo zaključiti da je sam Timotej u sportu bio gledatelj ili bivši natjecatelj. Redak iz Druge poslanice Timoteju (2,5) koji kaže: "Isto tako ako se tko natječe, ne dobiva vijenac ako se propisno ne natječe" rabi za natjecanje grčki glagol *athleo*, koji je uz *agonizomai* i *treho* naziv za sportska nadmetanja. "Nije došao u određeno vrijeme i Elejcima nije ostalo ništa drugo nego da ga isključe iz

natjecanja, držeći se propisa" (Pauzanija, 1989.). Ova rečenica govori o strogosti sudaca onoga vremena prema onim natjecateljima koji se ne bi pridržavali pravila natjecanja. Izraz *athleo* još je označavao i propisano vrijeme trajanja natjecanja, što je mladom Timoteju najvjerojatnije objašnjavalo da dobro iskoristi vrijeme, da ga ne gubi uzalud u besposličarenju.

Dakle, u Starom i Novom zavjetu govori se o pojmovima *igra* i *sport*. To biblijsko progovaranje o sportu podloga je da se pokuša odrediti njegova antropološka pozicija u kršćanskoj interpretaciji odnosa duha i tijela. Teolozi koji se bave proučavanjem sporta razlikuju ga od jednostavne igre i pritom ističu da je kod starih Grka *agon* označavao natjecanje, a da je kod Rimljana *ludus* bio sinonim za igru.

Ivan Golub za svoja teološka promišljanja o igri uzima kao polazište definiciju Tome Akvinskog, koji kaže da postoje dvije značajke igre: igra pruža zadovoljstvo i radnje igre se ne usmjeruju na nešto drugo, nego se traže radi sebe samih (Kovač, 2007.). Za Goluba je karakteristično shvaćanje čovjeka kao slike Božje u temelju njegova shvaćanja čovjeka kakav je homo ludens. Kako, s jedne strane, od čovjeka koji se igra upućuje na Boga koji se igra, Golub tako i od Boga igrača upućuje na čovjeka igrača. Ako je čovjek stvorenje Božje i kao takav slika Boga, tada bi i čovjek po svome ontološkom određenju trebao biti igrač (Golub, 1990.). Teolozi u prvi plan stavljaju upravo ludičku, a ne agonalnu komponentu sporta, slobodu u igri pretpostavljaju natjecanju s drugima. Zapravo, čovjek je i "stvoren kao biće odnosa, da bi živio s drugima u odnosu solidarnosti i ljubavi. Zabranjeno mu je, dakle, igrati sam ili protiv drugih da bi njima gospodario ili ih uništavao. Ljubav prema bližnjemu zlatno je pravilo i u sportu, koji je značajna pojava društvenog okupljanja. Jasno je da onaj koji se bavi sportom želi pobijediti, ali ne igra kako bi stekao moć ili vlast nad drugim čovjekom. Natjecanje je sastavni dio sporta dok ostaje u granicama utakmice, ali je naprotiv prijatna kad postane znak ekscentričnog i sebičnog protagonizma. Ako je lišen te socijalizacijske dimenzije, sport postaje fizička ekshibicija radi zarade i samodopadnog protagonizma ili pak puka sirova tehnika. Profesionalno bavljenje sportom može biti spektakl i zabaviti gledateljstvo, ali riskira da izgubi svoju *sportsku dušu* ako mu nedostaje mreža osobnih odnosa ljubavi i solidarnosti, što je oznaka svake uspjele ljudske djelatnosti" (Bonora, nav. prema Marijanović, 1993.). Ovaj ponešto dulji citat oslikava teološku viziju mjesta i uloge igre i sporta u kršćanskom životu. Za razliku od teoloških analiza, sociološke analize sporta i religije ne zadovoljavaju se pukim povijesnim reminiscencijama o različitom shvaćanju odnosa duha i tijela te igre, tjelovježbe i sporta kod starih Grka, Rimljana i,

u srednjem vijeku, renesansi, u prosvjetiteljstvu i u protestantima. Njihove usporedbe religijskoga i sportskoga rituala temelje se prije svega na pronalaženju brojnih međusobnih sličnosti. Tako se, u funkciji te usporedbe, u prvi plan ističu značajke institucionalne religije, kao što su vjerovanje, hijerarhija, simboli, rituali, prinošenje žrtve i magija (Leonard, 1998.).

SUVREMENO UČENJE CRKVE O SPORTU

Pastoralna pozornost Crkve prema fenomenu sporta javlja se i u novije vrijeme te se može raspoznati u službenim dokumentima Crkve počevši od II. vatikanskog koncila do danas. Kršćanska poruka doista zahvaća čovjeka u svim njegovim izrazima, a osobito je osjetljiva na kulturno relevantne pojave, osobe i društva. Stoga je crkveno djelovanje – čvrsto u svom odnosu prema načelima, a ipak nikad potpuno predodređeno u svojoj konkretnoj primjeni i oblicima – osjetljivo na sve ono što stječe vrijednost i utjecaj u kulturi i životu neke epohe. To se ističe i u dokumentu II. vatikanskog koncila u *Deklaraciji o kršćanskom odgoju*, u ulomku o metodama kršćanskog odgoja, gdje se spominju i sportska društva kao sredstva koja pripadaju zajedničkoj baštini čovječanstva, a koja mnogo pomažu izgradnji duha i odgoja ljudi (GE4, 367). U istom dokumentu II. vatikanskog koncila, u poglavlju o pastoralnoj konstituciji Crkve u suvremenom svijetu, u odjeljku o odgoju u integralnoj kulturi govori se o slobodnom vremenu koje se s punim pravom rabi za oplemenjivanje duha, poticanje zdravlja duše i tijela, i to aktivnostima i učenjem materija prema vlastitu izboru. Time ljudi obogaćuju svoj duh, upoznavajući se uzajamno tijekom sportskih manifestacija koje su posebno korisne za održavanje ravnoteže duha i unutar društva te omogućuju uspostavljanje bratskih odnosa među ljudima svih narodnosti, staleža, društvenoga statusa (GS, G1, 709).

Postoji i čitav niz ostalih crkvenih dokumenata (*Enchiridium Vaticanum*) koji upozoravaju na fenomen sporta i na pozitivno značenje tjelesnoga vježbanja za sve ljude i društvo u cjelini. Primjerice, u poglavlju o pravcima učenja o ljudskoj ljubavi stoji da su ljubav i pažnja koju doživljavamo sredstva koja nas potiču da poštujemo život, tijelo i zdravlje. Uče nas dostojanstvu. Posebice sport, spominje se u dokumentu, ima golemu edukativnu vrijednost, i to ne kao tjelesna disciplina, nego kao prilika za zdrav razvoj, u kojoj pojedinac uči odbacivati egoizam i suočavati se s ostalima (*Orientamenti educativi sull amore umani*, 9/524). Spominje se i da je svijet sporta i zabave, zajedno sa svijetom rada, neprijeporno važna dimenzija kulture, u kojoj je Crkva već dugo prisutna. Postaje stoga, i s punim pravom, jedan od areopaga kulturne pastorale. Kultura rada prolazi kroz mnogobrojne promjene, koje se odra-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 287-308

NOVAK, D.:
KRŠĆANSTVO I SPORT

žavaju i na slobodno vrijeme te na kulturne aktivnosti. Postavši gotovo univerzalnim, sport bez sumnje ima svoje mjesto u kršćanskoj viziji kulture, poboljšava fizičko zdravlje i međuljudske odnose, jer uspostavlja veze i pridonosi stvaranju ideala. No njegova priroda može biti podvrgnuta komercijalnim interesima, pa potaknuti suparništvo između rasa i nacija, nasilje koje otkriva tenzije i kontradikcije unutar društva, kada se pretvara u antikulturu. Zbog toga je sport važan za modernu kulturnu pastoralu. Složena stvarnost, opterećena simbolima i komercijalnom aktivnošću, zabava te sport više od atmosfere stvaraju kulturu, način življenja, sustav odnosa (*Per una pastorale della Cultura*, 18). Velika su svjetovna hodočašća i sportske i kulturne manifestacije. Velike sportske manifestacije koje posjećuje velik broj mladih posjetitelja, muzeji, koji se često mogu pretvoriti u oaze kontemplacije, zatim olimpijade i ostali oblici sportskog okupljanja jesu fenomeni koji, zbog duhovnih vrijednosti, ne smiju ostati zanemareni i koji moraju biti zaštićeni od tenzija, omasovljenja i izvanjskih uvjetovanja komercijalne prirode (*Il pellegrinaggio nel grande giubileo dell 2000*, 17/636).

Doista, čini se da je utjecaj sporta u modernom vremenu, s rasprostranjenom prisutnosti i u crkvenim zajednicama, proizveo odgovarajuću pozornost u pastoralnom promišljanju. Crkveno je djelovanje doista, kako to naglašava Ivan Pavao II. u svojoj prvoj enciklici, upravljeno prema čovjeku "u svojoj njegovoj istini, u njegovoj punoj dimenziji. Nije riječ o apstraktnom, nego stvarnom čovjeku, konkretnom, povijesnom čovjeku" (Ivan Pavao II., *Redemptor hominis*, 1979.). Osim toga, crkveno djelovanje ne može se isključivo odrediti i potpuno opisati samo onim što pripada biti vjere. Pastoral usredotočen na bitno ne znači biti skučen u minimalne granice; naprotiv, znači sposobnost oživotvorenja riječi evanđelja i uključenja novoga života u Duhu u svaku čovjekovu manifestaciju, prema zakonu utjelovljenja, pa i na području sporta.

MIŠLJENJA KRŠĆANSKIH AUTORITETA O POZITIVNOM ZNAČENJU SPORTA I TJELESNOGA VJEŽBANJA

Razvojem ljudske povijesti koja prakticira sport, on se danas javlja kao raširena pojava u društvu. U 21. stoljeću sport bilježi ekstenzivan, a nadasve intenzivan rast: ne samo zbog masovnoga sudjelovanja nego još više zbog kulturnog i društvenog odjeka. Ivan Pavao II. je prigodom otvaranja Olimpijskoga stadiona u Rimu rekao da sport zajedno sa šarolikim svijetom čini "svijet života" poseban i karakterističan za mlade naraštaje. "Tipičnost" sportskoga fenomena novijega vremena nije samo u brojnosti, rekao je Pio XII. prigodom X. obljetnice otvaranja Talijanskoga športskog centra (9. 10. 1955. godine),

nego štoviše – i upravo – u sposobnosti da odražava i kojiput jednostavno naglo otvara pravce kretanja i polja napetosti u našoj suvremenoj povijesti, iako su oni često u latentnom stanju (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 18).

Treba, dakle, odbaciti, kao povijesno neutemeljeno i doktrinarno pogrešno, mišljenje prema kojem se kršćanstvo nikada nije brinulo za sport niti se treba ni na koji način za nj brinuti. Pio XII. je u govoru rimskim sportašima, 20. 5. 1945. godine, rekao da je daleko od istine onaj tko predbacuje Crkvi što se nije brinula za tijelo i tjelesnu kulturu, kao i onaj tko bi htio suziti njezine kompetencije i njezino djelovanje na "čisto religiozne", "izričito duhovne" stvari. Kao da tijelo, Božje stvorenje, jednako kao i duša s kojom je sjedinjeno, ne bi trebalo imati svoj dio u slavljenju Stvoritelja! Ili jeli, ili pili – piše apostol naroda Korinćanima – ili drugo što činili, sve na slavu Božju činite (1 Kor 10,31) (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 22).

Sportski fenomen neprijeporno zamjetno utječe na kulturu, primjerice, na shvaćanje tijela i natjecanja, zabave i slavlja, pobjede ili poraza. Stoga je razumljiv poziv što ga je Ivan Pavao II. uputio sportašima u govoru Talijanskoj teniskoj federaciji i sportašima XLIII. međunarodnog prvenstva Italije, 15. 5. 1986. godine: "Vi, sportaši, često ste pred očima publike. Zato imate odgovornost osobito prema mladima i djeci koji vas promatraju kao uzore" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 23). Navezujući se na apostola Pavla, koji piše: "Svaki sportaš sve podnosi", Ivan Pavao II. u govoru povodom Međunarodnoga jubileja sportaša, 12. 4. 1984. godine, naglašava unutarne i duhovno značenje sporta i daje veoma važno određenje: "U ovim riječima nalazimo elemente za određenje ne samo antropologije nego i etike sporta, kao i teologije koja treba istaknuti svu njegovu vrijednost" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 27).

Iz ove jedinstvene i integralne vizije čovjeka mogu se izvesti kriteriji i norme vrednovanja i projektiranja, kao i valjani modeli kršćanskoga života i na području sportske prakse. Vjera pruža nadahnuće i snagu tako da sportskoj aktivnosti omogućuje da živi i da u punini izražava svoju ljudsku istinu.

Sport se ne može smatrati totalitarnom stvarnošću i treba ga korektno staviti u odnos s ljestvicom vrijednosti, kao što su prvenstvo Božje, poštovanje osobe i života, poštovanje obiteljskih zahtjeva, promicanje solidarnosti. U tom smislu, sport je sredstvo, a ne cilj. Ali on nije ni jednostavno sredstvo; on je ponajviše vrijednost čovjeka i kulture, "mjesto" humanosti i civilizacije, koje se ipak može pretvoriti u mjesto osobne i društvene izopačenosti. S etičkoga gledišta, sport ima objektivni cilj biti "u službi cijeloga čovjeka", poštovati i promicati "dostojanstvo, slobodu, integralni razvoj čovjeka". Tako na-

čelo svrhovitosti ne umanjuje temeljnu važnost ispravne nakane subjekta koji se bavi sportskom praksom, nego je, dapače, vodič i pravilo za njegovu istinsku dobrotu. Iz *Božjih zapovijedi*, kaže Pio XII. u govoru na Nacionalnom znanstvenom kongresu o sportu i tjelesnom odgoju, 8. 11. 1952. godine, "primaju snagu i oni zakoni već poznatim sportašima poganstva, koje pravi sportaši opravdano obdržavaju, kao nepovredivi zakon igre i natjecanja, i isto tako predstavljaju pitanje časti" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 30).

Kršćanstvo, dakle, ima određenu pastoralnu zadaću glede sporta; dapače, kao što tvrdi Ivan Pavao II. u govoru za Nacionalnu skupštinu Talijanske biskupske konferencije, 25. 11. 1989. godine, "Crkva mora biti među prvima u izradbi posebnoga pastorala sporta koji će odgovarati na pitanja sportaša i iznad svega služiti promicanju sporta koji stvara uvjete života bogata nadom" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 46). Svojom tipičnom snagom potpunoga zahvaćanja, sportska aktivnost ima važnu ulogu u izgradnji osobnosti te se čini osobito prikladnom za njegovanje i razvoj kvaliteta svojstvenih kršćanskom životu, koje se u današnje vrijeme vrlo rijetko mogu sresti u drugim životnim sredinama. Kršćanski odgojni projekt ne preklapa se sa sportom niti ga nekritički prihvaća. Naprotiv, priznaje ga i cijeni njegove pedagoške mogućnosti, uključujući ga u obzorje vjere i sveukupnoga shvaćanja ljudske osobe koje iz toga proizlazi. I Pio XII. je u govoru prigodom X. obljetnice otvaranja Talijanskoga sportskog centra veličao odgojnu vrijednost sporta govoreći kako sportski odgoj želi između ostalog formirati mlade u vrlinama tipičnima za tu aktivnost. To su, ponajprije, poštenje koje zabranjuje pribjegavanje varanju, poučljivost i poslušnost razboritim zapovijedima voditelja i trenera ekipe, duh odricanja kad treba biti u sjeni za pobjedu vlastite "boje", vjernost obvezama, skromnost u pobjedi, velikodušnost prema pobijeđenima, vedrina kad sreća nije sklona, strpljivost s ne uvijek umjerenim gledateljstvom, pravednost ako je natjecateljski sport povezan s financijskim ugovornim interesima i, općenito, već od davnine preporučena čistoća i umjerenost. Sve te vrline, iako kao predmet imaju fizičku i izvanjsku aktivnost, jesu kršćanske vrline, koje se ne mogu steći bez unutarnjega religioznog duha (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 52).

"Sport" – kaže Ivan XXIII. u svom govoru na VI. nacionalnom kongresu Talijanskoga sportskog centra i XIII. nacionalnom kongresu kronometrista, 26. 4. 1959. godine – "još uvijek ima u vašem životu prvorazrednu važnost za vježbanje u vrlinama. Doista, i u sportu se mogu razvijati prave i kršćanske vrline, što ih onda Božja milost učvršćuje i obogaćuje" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 51). Sportska disciplina o-

sobito je prikladna za rađanje i učvršćivanje nekih ljudskih i kršćanskih vrлина, kao što su poslušnost i poniznost, shvaćene dakako ne kao puko i pasivno odricanje, nego kao izraz unutarnje snage o kojoj govori apostol Pavao (usp. 1 Kor 9, 25-27). Nadahnjujući se na antičkoj uzrečici "mens sana in corpore sano", Pavao VI. u poruci povodom Olimpijade u Montrealu, 16. 7. 1976. godine, govori o stožernim vrlinama u sportu: "Mi slimo zajedno s vama na vladanje vlastitim tijelom. Kakva potreba za ustrajnošću i uzdržljivošću! Zar jakost duha nema važno mjesto među stožernim vrlinama? Ne podsjeća li možda askeza sportaša, koju sveti Pavao uzima za primjer u svojoj Prvoj poslanici Korinćanima, na vrlinu umjerenosti? Zar stroga obveza da se dobro pripremi i suoči s iskušenjima nije bliska razboritosti? Zar jednakost sposobnosti među igračima, nepristrano suđenje natjecateljima, *fair play* pobijeđenih i do lično slavlje pobjednika, nisu poziv na pokazivanje vrline pravednosti? Pa ako te moralne vrline pridonose punom ostvarenju ljudske osobnosti, kako da se onda ne odražavaju na cijelo društvo" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 52). Autentičan pojam vrline, danas zanemaren, pokazuje se, dakle, čimbenikom uzajamnosti i povezanosti između sportskog odgoja i oblikovanja kršćanske osobnosti te pomaže da se iz sporta odlučno iskorijene oblici religioznoga primitivizma, koji se izražavaju, katkad čak vidljivim, stavovima praznovjerja i nekih magičnih gesta. U tom kontekstu lako se razumije nastojanje da se stave u korelaciju sportska praksa i duhovni život kršćanina. Sport je, kaže Pavao VI. u govoru sudionicima XLVII. biciklističke utrke Giro d' Italia, 30. 5. 1964. godine, "simbol duhovne stvarnosti koja se sastoji u skrivenoj, ali životnoj, drami našega života; život je napor, život je borba, život je rizik, život je utrka, život je nada u postizanje cilja koji nadilazi pozornicu zajedničkog iskustva i koji duša vidi, a vjera upotpunjuje" (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 53).

Kršćanska tradicija priziva svetoga Pavla apostola koji se služi slikom utrke i sportskoga natjecanja da bi označio neke karakteristične crte kršćanskoga života. Tako se jedan autor iz 2. stoljeća u homiliji ovako obraća kršćanima: "Učinimo svaki napor znajući da smo uključeni u plemenitu utakmicu, dok gledamo da se mnogi okreću raznim natjecanjima. Ali neće biti okrunjeni osim onih koji budu ozbiljno radili i časno se natjecali. Zauzmimo se da svi mogremo postići krunu. Trčimo pravim putem, borimo se prema pravilima, plovimo zajedno pobjeđujući opasnosti, da bismo bili okrunjeni; pa ako svi i ne osvojimo prvu nagradu, da joj se barem približimo što je više moguće. Tko se u utakmici ponaša nekorektno, bit će isključen. A zar neće biti osuđen onaj tko ne poštuje pravila igre za vječni život" (Iz *Homilije* jednog autora iz 2. stoljeća,

pogl. 7, 1-6.). Priznaje se na neki način objektivna predispozicija sporta za kršćanski odgoj, sretna podudarnost sportskog iskustva s religioznim, pod uvjetom da je riječ o ispravno shvaćenom sportu. Na taj način uspostavlja se odnos povezanosti i uzajamnosti između sportskog i kršćanskog odgoja, iz kojeg se izdvajaju neki elementi od posebnog interesa. Prije svega uočava se aspekt zalaganja, vježbe i napora, discipline i poštovanja posebno strogih pravila života (ne samo igre); neka vrst "asketske" baštine koja je sposobna izgraditi čvrste osobnosti. Sama želja da ide dalje, da se postižu važni ciljevi može biti, ako se ispravno usmjeruje, poticaj za duhovni napor, za nadilaženje samoga sebe, u trajnom odgoju i obrazovanju. Ni na ovom području, nažalost, ne nedostaju rizici i zamke. Prvi kritički motiv dolazi, prema nekima, od konstatacije da u naglašavanju discipline života sport pogoduje pokornosti i razlikovanju uloga, promičući tako autoritarno i diskriminacijsko shvaćanje života. Ta se primjedba ne može odnositi na svaku sportsku praksu, nego samo na njezina dvojbeno ostvarenja. Podložan je kritici i svaki oblik odgoja koji priznaje vrijednost i ulogu autoriteta te korektno i razborito stupnjevanje u vršenju odgovornosti. Drugi je rizik još tananiji: vrednovanje asketske analogije i duhovne borbe – po sebi posve zakonito – može dovesti do pogrešnoga zaključka da su napor i čovjekova dobra djela dovoljna sama za sebe. Stoga je važno da se zajedno s težnjom za nadilaženjem, prije svega sebe, odvija prikladan odgojni napor psihološke i duhovne integracije. Ivan XXIII. u svom govoru na VI. nacionalnom kongresu Talijanskoga sportskog centra i XIII. nacionalnom kongresu kronometrista kaže da se duhovna vrijednost sporta još izvodi iz onog osjećaja provizornosti, koji, zbog traženja sve veće potvrde, obilježava svako natjecanje (Talijanska biskupska konferencija, 2002., 54). Učeći duh i tehnike vladanja sobom, sport se očituje kao istinska škola osobnog odgoja i demokratskoga sudjelovanja.

ZAKLJUČAK

Sportska aktivnost koja se stavlja u službu milijuna djece, mladih i odraslih zaista može iziskivati divljenje ne samo kršćana nego i svih ostalih koji su u posrednom ili neposrednom kontaktu s njom. To je ljudska i građanska vrednota koja služi na čast ljudima. Danas se sport ne tiče samo sfere individualnih i privatnih izbora nego je to fenomen od velikoga društvenog i kulturnog značenja kojim se bavi mnoštvo ljudi. Nužno je, dakle, ne samo biti svjestan modernoga fenomena sporta nego i znati uočiti sve pozitivne potencijale i istodobno mu prepoznati rizike. On zahtijeva pomno praćenje, analiziranje i tumačenje s pogledom svojstvenim vjeri i stručnošću dru-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 287-308

NOVAK, D.:
KRŠĆANSTVO I SPORT

štvenih i humanističkih znanosti. Zahtijeva nadalje odvažno sučeljavanje, kako bi mogao sve više postizati svoje autentične ciljeve pomoći i poticaja integralnoga rasta osoba i promicanja društva. Upravo takav pristup sportskoj stvarnosti omogućuje vrednovanje sposobnosti modeliranja stilova života, odgovor na nove raširene potrebe, procjenu utjecaja na osobno i kolektivno ponašanje, razlučivanje vrijednoga od nevrijednoga. Tako se je lakše snaći pred događajima koji bi, na prvi pogled, mogli pobuditi čuđenje, nelagodu, osjećaj nemoći, kao što su, primjerice, doping, nasilje na sportskim terenima, komercijalizacija, spektakularnost. Prihvaćanjem riječi Božje, kršćanstvo dobiva novu viziju čovjeka i njegove osobnosti te njegova dostojanstva, njegovih vrijednosti i zadaća. U tom smislu kršćanstvo je pozvano odlučno preuzeti svoju odgovornost u pogledu sporta. Ako se fenomen sporta, tipičan za moderno vrijeme, shvati i živi prema kršćanskoj viziji, on može biti dragocjeno služenje u usavršavanju čovjeka za njegov integralni poziv i njegovu transcendentnu sudbinu te istodobno u promicanju izgradnje vedrijega i solidarnijega ljudskog društva. Ili kako je to rekao Ivan Pavao II.: "Doista, ispravno bavljenje sportom mora biti praćeno umjerenošću i odgojem za odricanje; često ono zahtijeva i dobar timski duh, stav poštovanja, vrednovanja tuđih kvaliteta, iskrenost u igri i poniznost u prihvaćanju vlastitih granica. Sport, napokon, osobito u svojim manje natjecateljskim oblicima, znači i poziv na slavlje i na prijateljsko druženje. I kršćanin može, dakle, u sportu naći pomoć u razvoju stožernih kreposti – razboritosti, pravednosti, jakosti i umjerenosti – u utrci prema zadobivanju 'neraspadljivoga' vijenca, kao što piše sveti Pavao!"

ZAHVALA

Autor zahvaljuje mons. Josipu Šantiću, generalnom vikaru Vojnog ordinarijata u Republici Hrvatskoj, što ga je vodio u pisanju članka i bez čije pomoći ovaj članak ne bi ugledao svjetlo dana.

LITERATURA

Biblija (1968.), Zagreb, Stvarnost.

Coakley, J. (2007.), *Sports in Society: Issues and Controversies*, New York: McGraw – Hill.

Drugi vatikanski koncil: Dokumenti (1998.), Zagreb, Kršćanska sadašnjost.

Enchiridum Vaticanum: Documenti (1983.), Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana.

Enchiridum Vaticanum: Documenti (1996.), Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana.

Enchiridum Vaticanum: Documenti (1998.), Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana.

Galić, R. (2006.), *Odnos kršćanstva i sporta* (Diplomski rad), Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Golub, I. (1990.), *Prijatelj Božji*, Zagreb: Naprijed.

Golub, I. (1993.). *Od kompromisa do ljubavi*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Hodžić, P. K. (2005.), Vjera i mentalno zdravlje – preventivni pristup. U: M. Nikić (ur.), *Zbornik radova Vjera i zdravlje* (str. 111-126), Zaklada Biskup Josip Lang, Zagreb.

Hixson, H. A., Gruchow, H. W., Morgan, D. (1998.), The relation between religiosity, selected health behaviors and blood pressure among adult females, *Preventive Medicine*, 27: 545-552.

Ivan Pavao II. (1979.), *Rademptor hominis*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Jarvis, G. K., Northcott, H. C. (1987.), Religion and differences in morbidity and mortality, *Social Science and Medicine*, 25: 813-824.

Kahan, D. (2002.), Religiosity as a Determinant of physical activity: the case of Judaism, *Quest*, 54: 97-116.

Kook, A. I., Naor, B. (1993.), *Orot*, Northvale, New Jersey: Jason Aronson Inc.

Kovač, V. (2007.), Kategorija igre u teološkom govoru Huga Rahnera i Ivana Goluba, *Nova prisutnost – Časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 5 (2): 177-198.

Kurtz, M. (1975.), The contribution of traditional Judaic sources in disclosing the influence of Greek gymnastic on the ancient Jewish culture. U: U. Simri (ur.), *1974 proceedings of the society on the history of physical education and sport in Asia and Pacific area* (str. 69-79), Netanya, Israel: The Wingate institute for physical education and sport.

Ladan, T., Šagi-Bunić, T., Zovko, M., Pozaić, V., Omerbašić, Š., Kurtović, I., Golub, I., Kustić, Ž., Nomac, S. (1988.), *Tijelo, sport i teologija, zbornik radova*. Zagreb: Franjevački samostan u Zagrebu.

Leonard, W. M. (1988.), *A sociological perspective of sport*, New York, London: Macmillan publishing company, Collier Macmillan Publishers.

Levin, J. S., Vanderpool, H. Y. (1987.), Is frequent religious attendance really conducive to better health? Toward an epidemiology of religion, *Social Science and Medicine*, 24: 589-600.

Levin, J. S. (1994.), Religion and health: Is there an association, is it valid, and is it causal? *Social Science and Medicine*, 38: 1475-1482.

Luhmann, N. (1991.), Ich denke primär historisch – religionssoziologische Perspektiven, *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, Berlin: Akademie Verlag.

Maggi, D. (2001.), *I sport ima dušu*, Zagreb: Salezijanski bogoslovni dom.

Marijanović, I. (1993.), *Odgajati sportom*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Markešić, I. (1998.), Luhmannovo shvaćanje funkcije religije, *Društvena istraživanja*, 7 (3): 375-397.

Matthews, D. A., Clark, C. (1998.), *The faith factor*, New York: Viking.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 287-308

NOVAK, D.:
KRŠĆANSTVO I SPORT

Opći religijski leksikon (2002.), Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Pauzanija, prijevod: Pasini, U. (1989). *Vodič po Heladi*. Split: Logos.

Pavičić, N. (1999.), *Žarišta štovanja Marije Pomoćnice u Hrvata*, Zagreb: *Što kaže o sportu sv. Ivan Bosco*, Župa Marije Pomoćnice.

Perasović, B., Bartoluci, S. (2007.), Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu, *Sociologija i prostor*, 175 (1): 105-119.

Postal, B., Silver, J., Silver, R. (1955.), *Encyclopedia of Jews in sports*, New York: Bloch Publishing Co.

Rogers, A., Adamson, J. E., McCarthy, M. (1997), Variations in health behaviours among inner city 12-year-olds from four ethnic groups, *Ethnicity and Health*, 2: 309-316.

Rosenberg, D. (1982.), *Maimonides of physical education*, Proceedings of the 5th Canadian symposium on the history of sport and physical education (str. 267-274), Toronto, University of Toronto School of physical and health education.

Rosner, F., Weg, I. L. (1989.), Exercise in Judaism, *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 65: 842-850.

Savini, G., Cielski, J. (2001.), *La partita della vita*, Roma: Koine.

Simri, U. (1972.), Physical education in ancient Israel and its influence on modern Israel, *ICHPER Asian Journal*, 4 (2): 17-19.

Simri, U. (1973.), The responsa of rabbi Moses Provencalo (1560) about the game of tennis on Sabbath. U: U. Simri (ur.), *Physical education and sport in the Jewish history and culture: Proceedings of an international seminar* (str. 51-52), Netanya, Israel: The Wingate institute for physical education and sport.

Solomon, V. (1973.), Judaism and sport. U: U. Simri (ur.), *Physical education and sport in the Jewish history and culture: Proceedings of an international seminar* (str. 158-160), Netanya, Israel: The Wingate institute for physical education and sport.

Soreq, Y. (1981.), Rabbinic aspects of physical culture and sport among medieval and renaissance Jewry. U: U. Simri (ur.), *Physical education and sport in the Jewish history and culture: Proceedings of an international seminar* (str. 39-45), Netanya, Israel: The Wingate institute for physical education and sport.

Strawbridge, W. J., Shema, S. J., Cohen, R. D., Kaplan, G. A. (2001.), Religious attendance increases survival by improving and maintaining good health behaviors, mental health and social relationship, *Annals of behavioral medicine*, 23: 68-74.

Suvremena katolička enciklopedija (1998.), Split: Laus.

Šestak, I. (2000.), Prinos kršćanstva filozofskoj misli o čovjeku, *Obnovljeni život*, 55 (4): 433-454.

Talijanska biskupska konferencija (2002.), *Šport i kršćanski život*, Zagreb: Salom.

Zovkić, M. (1988.), *Pavlove Poslanice - Povod i sadržaj*, Mostar: Izdanja Crkve na kamenu u Mostaru.

Žugić, Z. (1996.), *Uvod u sociologiju sporta*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu sveučilišta u Zagrebu.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 287-308

NOVAK, D.:
KRŠĆANSTVO I SPORT

Christianity and Sports

Dario NOVAK
Faculty of Kinesiology, Zagreb

Christianity, drawing on its resources – the Bible and tradition, is attempting to maintain a balance between the world-oriented and the transcendental. Christianity is often criticised for stressing the transcendental and neglecting the worldly, so it may seem that Christianity and sports are two incompatible concepts. However, their positive relationship can be seen as early as in the Old Testament and it continues throughout the New Testament and later in the tradition of the Fathers. This regards data from the Bible and tradition and other ecclesiastical resources. In the Old Testament the history of sports of the chosen people is mentioned and can be connected with Christianity because the biblical books of the Old Testament are the holy books of both Jews and Christians. In the New Testament in the Apostolic Letters there are numerous examples of sports terminology in Old Greek, while the apostle Paul is responsible for mentioning sports in most of his letters of the New Testament where there are quotes about sports and where, through sports terminology, instructions are given about faith in God and Christian values. Such an attitude of the first Church contributed to later documents treating this topic in a similar way, making it thus possible to recognise the relationship between Christianity and sports through ecclesiastical documents and teachings of the popes on special occasions.

Key words: history, sports, Christianity, Bible, Vatican Council documents

Der Bezug von Christentum und Sport

Dario NOVAK
Fakultät für Sportwissenschaft, Zagreb

Anhand ihrer Quellen: der Bibel und ihrer Überlieferung, bemüht sich die christliche Lehre um ein Equilibrium zwischen dem weltlichen Leben und dem Transzendentalen. Oft genug wird ihr dabei vorgeworfen, sie stelle das Jenseitige in den Vordergrund und vergesse darüber das Diesseitige, und so mag es erscheinen, dass Christentum und Sport zwei nicht miteinander zu verbindende Begriffe sind. Ein positiver Bezug zwischen Glauben und Leibeskultur ist jedoch bereits im Alten Testament zu erkennen, setzt sich im Neuen Testament fort und ist auch in die Tradition der Kirchenväter eingegangen. Zu dokumentieren ist dies anhand von Bibelstellen, anderen überlieferten Texten und Kirchenquellen. Das Alte Testament bringt Angaben zur

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 18 (2009),
BR. 1-2 (99-100),
STR. 287-308

NOVAK, D.:
KRŠĆANSTVO I SPORT

Tradition der Leibeskultur, die im auserwählten Volk Gottes gepflegt wurde und die man insofern mit dem Christentum in Bezug bringen kann, sind doch die alttestamentarischen Schriften sowohl Juden als auch Christen heilig. Wiederum im Neuen Testament sind vor allem in den Paulusbriefen zahlreiche aus dem altgriechischen Sportwesen übernommene Begriffe nachzulesen, anhand deren Anleitungen zum Gottesglauben sowie die christlichen Werte vermittelt werden. Dieser Umstand trug dazu bei, dass die Sportthematik auf ähnliche Weise auch in späteren Kirchenschriften behandelt wurde. Es ist daher berechtigt, von einem Bezug zwischen Christentum und Sport zu sprechen, der anhand von Kirchenschriften und zu besonderen Anlässen geäußerten päpstlichen Anleitungen dokumentiert werden kann.

Schlüsselbegriffe: Geschichte, Sport/Leibeskultur, Christentum, Bibel, Schriften des Vatikanischen Konzils